

УНР: 80 РОКІВ У ВІНКУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Задорожний В.Є.

Наші роздуми обоперті на матеріалах найновіших досліджень заданої теми, зокрема студій сучасних українських вчених, як діаспорних, так і мітропольних, Т.Гунчака, О.Субтельного, І.Солдатенка, В.Верстюка, Я.Грицака, Ю.Павленка, Ю.Храмова, І.Гошуляка та ін [1]. Критично залучаємо окремі праці із "спадщини" української радянської історичної літератури [2]. Застосовуючи метод історичної ретроспективи, спробуємо подати узагальнений, разом з тим, стислий нарис першої Української держави ХХ ст. - Української Народної Республіки (УНР), її місця і ролі у вінку історії нашої Вітчизни.

В історії України ХХ ст. 1917 - 1920 роки - це величні, героїчні і водночас трагічні роки боротьби за відродження національної державності українського народу, утворення і захисту суверенної держави. Адже ж саме тоді вперше за кілька століть визвольних змагань ідеал самостійної, незалежної, соборної Української держави, із заповітних мрій і сподівань кращих синів і дочок України, нарешті став живою реальією, життєво-історичним дійством.

Після лютневого перевороту в Росії, справу відродження національної державності України очолила Українська Центральна Рада (УЦР), яка була утворена 17 березня 1917 р. в Києві. Головою УЦР обрано професора М.С.Грушевського - на той час вченого із світовим іменем. 29 березня 1917 р. в Києві відбулося "свято свободи" - велика маніфестація на вулицях міста. Українці йшли під жовто-блакитними прапорами і гаслами "Хай живе вільна Україна!". Кульмінаційним моментом прояву відродженого українського життя у Києві стала українська маніфестація 1 квітня 1917 р., в якій взяли участь понад 100 тис. людей, серед яких були десятки тисяч озброєних українських воїнів, студенти, робітники, урядовці та ін. На Софійській площі біля пам'ятника Б.Хмельницького відбулося Віче, де з промовою виступив М.С.Грушевський, відзначивши, що настав час утворити "українське народовладдя і державне право України..." Як найвищий державний орган України УЦР формується як максимально демократична інституція. Сповідуючи національні державницькі традиції, УЦР та її фундатори продовжували орієнтуватися на найсучасніші ім європейські зразки демократизму, намагаючись кожен етап державотворчого процесу спрямувати у правове русло [3]. З ініціативи УЦР 19-21 квітня 1917 року відбувся Всеукраїнський Національний Конгрес, який зробив перші практичні кроки у справі закладення Української Народної Республіки [4]. Конгрес виразно поставив питання про виокремлення українських

просторів у межах тодішньої Російської держави в особливу політичну, правно оформлену структуру - автономію України у федеративній Росії [5].

Втіленням основних рішень Конгресу став *Перший Універсал*, оголошений 23 червня 1917 р. Це був перший документ-звернення УЦР "До українського народу на Україні й поза Україною суцього", в якому проголошувалась суверенність українського народу на своїй землі. Універсал оповіщував: "однині самі будемо творити наше життя". Як орган загальнонародного представництва, Універсал носив правотворчий характер і покладав обов'язок на УЦР "творити новий лад вільної автономної України" [6].

Першим кроком на цьому шляху стало сформування 28 червня 1917 р. Генерального Секретаріату - крайового уряду, до складу якого увійшло 9 осіб на чолі з В.Винниченком. Тоді ж у складі "Великої Ради" виникла "Мала Рада" на яку покладено виконання найважливіших справ між пленумами "Великої Ради". Але Тимчасовий уряд з Петрограду не поспішав визнавати ці органи законодавчої та виконавчої влади України. Тоді у відповідь на це 16 липня 1917 р. обнародувано Другий Універсал, який виразніше окреслював політичну роль і правову позицію УЦР, закріпивши статус Генерального Секретаріату, де мовилося, що УЦР "має підготувати Україну до остаточного здійснення автономного ладу й довести її до Українських Установчих всенародних Зборів і російського Установчого Зібрання..." [7] Створивши свій виконавчий орган - Генеральний Секретаріат, УНР домоглася його визнання з боку Тимчасового уряду Росії [8].

Після жовтневого перевороту в Петрограді, 20 листопада 1917 р. було опубліковано *Третій Універсал УЦР*, в якому давався певний підсумок багатомісячної діяльності Ради. Документ проголосив утворення автономної *Української Народної Республіки* в складі федеративної Російської Республіки [9]. Встановлювалися кордони нової держави, визначалися найголовніші принципи її функціонування, скасовувалася приватна власність на землю, закріплювалися і поширювалися права місцевого самоврядування, встановлювався 8-годинний робочий день та ін. Виконуючи волю українського народу, УЦР проголосила УНР, взявши курс на конституційне закріплення цього акту, яке відбулося у повній відповідності з "Декларацією прав народів Росії", прийнятою більшовицьким урядом Росії 15 листопада 1917 р. У ній підтверджувалось невід'ємне право народів Росії "на вільне самовизначення аж до відокремлення й утворення самостійної держави". Зда-

валось би, нова історична реальність ставила більшовицький уряд радянської Росії перед необхідністю визнати Українську державу і будувати з нею стосунки згідно з міжнародним правом. Однак це в плани більшовиків не входило, оскільки, на їх думку національний рух в Україні вступив у суперечність з найвищими інтересами пролетаріату, а отже, став контрреволюційним, і з ним необхідно було вести сувору боротьбу. Це й трапилося з УЦР, яка очолювала національний рух українського народу. За те, що УЦР як законна влада намагалася бути господарем на території України, більшовики на чолі з Леніним таврували її у "нечуваній зраді революції..." Більшовицькими керівниками були написані і надіслані ультимативні вимоги до УНР від 17 грудня 1917 р., що стало своєрідним каталізатором розв'язання війни в Україні. Адже ж текст ультиматуму гласив: "У разі неотримання задовільної відповіді протягом 48 годин Рада Народних Комісарів вважає Раду в стані відкритої війни проти Радянської влади в Росії і на Україні" [3]. На словах визнаючи УНР, більшовицький уряд на ділі диктував лінію поведінки вищої влади українського народу. На ленінський ультиматум відповів Перший Всеукраїнський з'їзд Рад, який у ці дні відбувався у Києві. У "Відозві З'їзду Селянських, Робітничих і Солдатських депутатів України" прийнятій і направлений РНК РРФСР висловлювалося повне довір'я УЦР та її Генеральному Секретаріату. Тут же констатовалося, що РНК затіяла злочинну авантюру, яка веде до братовбивчої війни. Генеральний Секретаріат УНР за підписами Винниченка і Петлюри надіслав до Петрограду ноту, в якій серед іншого наголошувалося, що "на території УНР влада належить демократії України. Всякі замаху збройною силою на цю владу будуть подавлятися такою ж силою". Генеральний Секретаріат всіляко уникає кривавих способів розв'язання політичних і державних питань. Але логіка фактів більшовиками до уваги не бралась. Домінували незужиті імперські амбіції. Більшовицький уряд 25 грудня 1917р. оголосив: "Вважати Раду в стані війни з нами". Так розпочалася війна радянської Росії із законною владою УНР, а фактично з незалежністю українського народу. Тривала вона із перервами аж до листопада 1921 р.

Війна розпочалася і велась під гаслом встановлення в Україні диктатури пролетаріату у формі радянської влади. Для реалізації цих намірів, більшовики в Україні розгорнули широкомасштабну боротьбу за створення більшовицьких Рад. Всіма правдами і неправдами, будь якою ціною вони намагаються захопити владу у свої руки. Зібравшись у Харкові на т. зв. надзвичайний II з'їзд Рад, у грудні місяці більшовики проголосили його "З'їздом Рад робітничих і солдатських депутатів України, за участю се-

лянських депутатів". Фактично це був самозваний з'їзд, який не відображав, та й не міг відображати, волю всього українського народу. Проголошення радянської влади не могло не відбутися шляхом ігнорування формально-юридичної сторони справи. Головним порушенням правових норм було проголошення Радянської влади замість проголошення національної незалежності УНР. Тому Радянська влада стала владою меншості над більшістю. А створений з'їздом уряд т. зв. Народний Секретаріат носив маріонетковий характер, не маючи національного ґрунту. Він був організований з єдиною метою - вести боротьбу з УЦР, а значить, з прагненням українського народу до незалежності.

За вказівкою Леніна російські радянські війська посунули саранчою на Україну і розпочали воєнні дії проти УНР. На неї пішли війська чотирьох фронтів. Протистояти цим військам молодій державі було надто трудно, бо її військові сили були надто малі - всього біля 10 тис. гайдамаків. А ворог наступав, вбачаючи у втраті України свою погибель. З цього приводу Троцький, звертаючись до військових, наголошував: "...Нам необхідно повернути Україну Росії. Без України немає Росії. Без українського вугілля, металу, руди, хліба, солі, Чорного моря Росія існувати не зможе, вона задихнеться, а з нею і радянська влада і ми з вами" [10]. Трагічні наслідки для населення Києва мала поразка малочисельного загону українських патріотів під Кругами 29 січня 1918р. Захопивши Київ, більшовики-муравйовці нещадно знищували все населення міста і перш за все офіцерів, юнкерів, гайдамаків, монархістів, всіх "ворогів революції". Збройні сили більшовицької Росії ліквідували державний суверенітет українського народу.

Саме у цей тяжкий час, 22-25 січня 1918 р. на засіданні Малої Ради було опрацьовано і прийнято текст *Четвертого Універсалу*, який проголошував: "...віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу" [11]. Універсалом проголошувалась миролюбна зовнішня політика України, основоположні принципи розв'язання аграрного питання, націоналізація банків, торгівлі, підтверджувалися демократичні права і свободи громадян, скликання Всеукраїнських Установчих Зборів тощо. Четвертий Універсал став завершальним акордом складного і важкого процесу становлення у цей народ української державності, важливим політичним документом національної історії українського народу.

Проголошення суверенної УНР викликало значний міжнародний резонанс і сприяло розвитку зовнішньополітичної діяльності українського уряду та міжнародному визнанню України. Незабаром УНР була визнаною Німеччиною, Австро-Угорщиною,

США, нією, каном, прийня: Бресті, вір мі Туречч УНР я встанов: тання « війни, 19 1

викону окупова До квіт: військ. кових ч ські в: польові. "синьож раючи е 28-2

Вона ог чих Збо цію Укр сесійном зидентс [16]. Ал ворот. І кої ревіс думів. Г верте дс ду в її л ти чима. нальної ня Укрє цих рез соціальс си. "Ал Ярослав дається Централ люційнс ла б мат пільства групи, [17].

Пере тично рч чолі нов насадка падськи: "до всьо часовий Скоропа важення

США, Румунією, Францією, Великобританією, Японією, Китаєм, Грецією, Польщею, Швецією, Ватиканом, Італією та ін. [12]. Українська делегація прийняла активну участь у мирних переговорах в Бресті, де 9 лютого 1918р. підписано мирний договір між УНР і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією [13]. Ці країни визнали УНР як самостійну державу, її західні кордони, встановили дипломатичні стосунки, з'ясували питання обміну військово-полоненими, сплати коштів війни, господарських взаємин і обміну товарами.

19 лютого 1918 р. німецько-австрійські війська, виконуючи прохання УНР, розпочали звільнення окупованих радянською Росією українських земель. До квітня всі землі були звільнені від російських військ. Але німецькі окупаційні власті в особі військових чиновників почали грубо втручатися в українські внутрішні справи, запровадили військово-польові суди, роззброїли українську дивізію "синьожупанників", карали і грабували селян, забігаючи від них хліб, худобу, птицю та ін. [14].

28-29 квітня 1918 р. відбулося засідання УЦР. Вона оголосила скликання Всеукраїнських Установчих Зборів у травні 1918 р. і затвердила Конституцію Української Народної Республіки [15]. На цьому сесійному засіданні УЦР було обрано *Першого Президента* УНР - Михайла Сергійовича Грушевського [16]. Але у той же день стався *гетьманський* переворот. Центральна Рада увійшла в історію української революції як уряд добрих намірів і великих задумів. Подиву гідним є те, що незважаючи на відверте доктринерство і відсутність політичного досвіду в її лідерів, Центральній Раді таки вдалося досягти чималих успіхів. Це стосується передовсім національної мобілізації українських мас та проголошення Української Народної Республіки. ЦР добилася цих результатів поєднуючи національні мотиви з соціальними, укладаючи чисельні союзи і компроміси. "Але, як принагідно зазначає вчений-історик Ярослав Грицак - політика компромісів погано надається для часів, які зветься революцією. Діячі Центральної Ради недооцінювали динаміки революційного процесу. Їхня розважлива програма могла б мати успіх за спокійних обставин розвитку суспільства. Ініціативу у неї перехопили ті політичні групи, які робили ставку на грубу фізичну силу" [17].

Переконавшись у безпорадності ЦР, німці фактично розігнали її склад і поставили 30 квітня на чолі нового уряду гетьмана Павла Скоропадського - нащадка старовинного гетьманського роду Скоропадських. Цього ж дня гетьман опублікував грамоту "до всього Українського Народу" й "Закон про тимчасовий державний устрій України" згідно із якими Скоропадський наділяв себе диктаторськими повноваженнями заявляючи, що він переймає необмежену

владу над Україною, замість демократичної республіки встановлював конституційну спадкову монархію, повертає правову силу усім видам і формам приватної власності тощо.

Ставши верховним правителем України, П.Скоропадський почав відновлювати старі дореволюційні порядки. Уряд, сформований гетьманом, складався переважно з російських кадетів і монархістів. Із колишніх генералів, поміщиків і царських чиновників призначались губернатори і повітові старости. Під виглядом т. зв. "державної варті" відроджувалася стара охранка і поліція. Весь штат та командування військових частин склалися із царських офіцерів, офіційною урядовою мовою визнавалася російська. Були анульовані всі найважливіші ухвали Центральної Ради. Жорстоко придушувались будь-які прояви невдоволення чи опозиції.

Діяльність гетьманських установ і органів суворо контролювалася окупаційними властями, які посилено грабували Україну. В Німеччину ешелонами відправлялись зерно, м'ясо, масло, мед, цукор, промислове устаткування, навіть чорноземний ґрунт. Грабіжницька політика окупантів викликала в Україні все більше обурення і опір. Починається активна боротьба широких народних мас, росте число збройних повстанських партизанських загонів, формується центр опозиційного руху - Український національно-державний союз (УНДС).

Одночасно за безпосередньою участю гетьмана Скоропадського було прийнято біля 400 законів. У міжнародній діяльності гетьманський уряд домігся значних успіхів: ратифіковано Брестський мирний договір, заключено договір з Кримом, що став автономною частиною України, укладено союзи торгіві, політичні й військовий з Доном і Кубанню, договір з Грузією, закінчено переговори з Румунією у справі приєднання до України Бессарабії, приєднано до України Сіверщину, українські повіти Мінської, Могилівської, Курської та Воронежської губерній, Холмщину і Підляшшя. 12 червня 1918 р. гетьманський уряд підписав мирний договір з більшовицькою Росією, яка змушена була визнати самостійність Української Гетьманської Держави. Українську Державу гетьмана П.Скоропадського визнали 30 держав світу. У 23 країнах Україна мала свої представництва [18].

Цікаво, що діяльність гетьманського уряду у царині української освіти і культури із самого початку відзначалась планомірністю, зваженістю, поміркованістю і провадилася у загальному контексті завдань розбудови Української Держави [19]. Відкрито державні університети у Києві й Кам'янці-Подільському, курси українознавства для вчителів, створено національні початкові школи, 50 нових українських державних середніх шкіл, 150 українських гімназій. 24 листопада 1918 р. відкрито Україн-

За цей історичні полі

ЛІТЕРАТУРА

1. Гунько, Центрально-теоретичні українські - К., 1999
2. Українська незалежна держава - К., 1999
3. Українська держава - К., 1999
4. Грабський, Гомоток демократії - К., 1999
5. Хміль, С. 25-34.
6. Гомоток, 7. Консультативна, 8. Гомоток, 9. Затонський, на тлі Української революції - К., 1999
10. Консультативна, 11. Історія, 12. Чотирнадцять, 13. Історія, 14. Лупинський, 15. Григорівський, 16. Консультативна, 17. Гомоток, 18. Григорівський, 19. Павлюк, 20. Тамарчук, 21. Павлюк, 22. Тамарчук, 23. 21. Тамарчук, 24. Історія

SUMMARY

UPR: 80

V. Zadorozhnyi

We present a tragic 1917-1918 conclusion that

ПРОБЛЕМИ 90-х рр.

СУРНИЦЬКИЙ

За своєю ративна діяльність часу збільшувалися входили д

ську Академію Наук. Першим Президентом її став всесвітньо відомий на той час вчений В.Вернадський. Засновано Головне управління мистецтва і народної культури, Український Національний архів, Бібліотеку, Музей, Галерею, Національну оперу, Драматичний театр, Державну капелу. Видавались підручники і книги [20].

Наближався кінець Першої світової війни. 13 листопада 1918 р. більшовицький уряд Росії односторонньо оголосив анульованим Брестський мирний договір. Почався новий наступ радянських військ в Україну. Німецькі і австро-угорські війська не бажаючи більше воювати, евакуювались додому. Гетьман П.Скоропадський втрачав свою останню опору. Українські опозиційні сили почали готувати повстання проти гетьманщини. 13 листопада створюється уряд Директорії на чолі з В.Винниченком. Головним отаманом збройних сил призначається С.Петлюра. Гетьманці у збройній сутичці із військами Директорії були розбиті. 14 грудня війська Директорії здобули Київ. Гетьман П.Скоропадський зрікся влади і виїхав до Німеччини. 19 грудня уряд Директорії в'їхав до Києва [21]. Швидко і майже без перешкод влада Директорії встановилася на значній території України. Була відновлена дія усіх законів Української Народної Республіки. Ухвалено Закон про передачу поміщицької землі без викупу селянам. 23-28 січня 1919 р. у Києві відбувся Трудовий Конгрес, в якому взяло участь біля 400 депутатів від селян, робітників та інтелігенції. Конгрес затвердив акт з'єднання УНР і ЗУНР (Західноукраїнської Народної Республіки). Конгрес тимчасово передав законодавчу і виконавчу владу Директорії. Він проголосив загальне виборче право для виборів майбутнього українського парламенту. Однак, через більшовицький наступ Конгрес перервав свої засідання.

Директорія опинилася у надзвичайно складному становищі через архіскладну внутрішню і зовнішню ситуацію, яку стисло можна схарактеризувати приблизно такими сюжетами: *Південь* України захопили війська Франції, Греції і Румунії. На *Заході*, в Галичині, йшла кровопролитна війна з поляками. Проголошення там 19 жовтня 1918 р. Західно-Українська Народна Республіка потребувала допомоги. Зі Сходу почався наступ більшовицьких військ, які в першій половині січня зайняли всю Лівобережну Україну. 16 січня 1919 р. Директорія оголосила війну більшовицькій (сов'єтській) Росії. Однак, сили були нерівними. В кінці січня - на початку лютого 1919 р. більшовицькі війська розбили головне військове угруповання Директорії під Києвом. 5 лютого більшовики зайняли Київ. У квітні сили Директорії відступили частково у Східну Галичину і Румунію. Об'єднавшись з Українською Галицькою Армією й скориставшись наступом Денікіна, Симон Петлюра у липні 1919 р. знову вступив у ме-

жі України і 30 серпня зайняв Київ. Але наступного дня у Київ вступили денікінці, які не визнавали України і Директорії. Директорія відступила до Кам'янець-Подільського. У такій ситуації С.Петлюра розпочав активні переговори з Польщею, у якій надіявся знайти союзника у боротьбі проти більшовиків. Проти цього рішуче заперестували галичани, розуміючи, що цей союз відбудеться за рахунок Східної Галичини. Розгорівся конфлікт. 17 листопада 1919 р. Командування УГА оголосило про свій перехід до Денікіна, а через деякий час - на сторону більшовиків. С.Петлюра із залишками своїх військ перейшов на територію Польщі. У квітні 1920 р. разом із Ю.Пілсудським С.Петлюра рушив у свій останній невдалий похід в Україну. Фактично ще одна спроба створити незалежну Українську державу закінчилась невдачею.

18 березня 1921 р. в Ризі між Польщею і більшовицькою Росією підписано мирний договір. Польща визнавала УРСР. Правобережна Україна була поділена. Польщі дісталися Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь і Західне Полісся, а згодом і Галичина... На території Польщі не мали права на легальне існування Директорія, уряд УНР і всі їх організації [22].

Із вищенаведеного можна підсумувати, що у 1917 - 1920 рр. в Україні відбувся активний процес відродження і відновлення своєї національної державності. Утворення Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, проголошення акту злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. мали історично-прогресивне значення. Це була об'єктивна, загальнонаціональна спроба створити свою власну, незалежну, суверенну державу, звільнитись від вікової влади чужинців, які намагалися денационалізувати український народ, нав'язували своє панування, право, ідеологію, історію, визначаючи і експлуатуючи цей народ.

Правителі УНР і ЗУНР допустили чимало серйозних помилок у своїй діяльності. Але безспірним залишається те, що вони самовіддано намагалися відновити незалежну українську державність і діяли в інтересах усього українського народу. Однак відстояти тоді справжню незалежність України їм не вдалося у силу ряду вагомих політичних обставин.

Попри всі помилки і поразки, українські визвольні змагання 1917-1920 рр. мали непересічне історико-політичне значення. Дослідники цієї проблеми акцентують, що завдяки цим змаганням, національно-політична свідомість українського населення розвинулась настільки, що більшовики, утверджуючи своє панування, були вимушені робити це у вигляді організації національно-територіального квазі-державного утворення - УСРР, яка протягом понад 70 років забезпечувала існування власної, відносно автономної адміністративно-управлінської системи.

наступного визнали пидла до Ка- С.Петлора , у якій на- більшови- галичани, хунок Схі- листопада ро свій пе- на сторону воїх військ ні 1920 р. шив у свій ктично ше яку держа-

о і більшо- ір. Польща була поді- шши, Захі- аличина... егальне іс- організації

що у 1917 процес від- ої держав- Республіки ки, прого- ня 1919 р. Це була створити аву, звіль- амагалися ав'язували), визнача-

ало серйо- безспірним амагалися сть і діяли Однак від- аїни їм не бставин. ські визво- січне істо- проблеми національ- населення тверджую- и це у ви- ного квазі- гом понад ї, відносно ї системи.

За цей період українським народом було здобуто історичний досвід, яким повинні скористатися сучасні політичні лідери нації і держави, щоб запобігти

подібних помилок на шляху сьгоднішньої розбудови Української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст. - К., 1993; Субтельний О. Україна: історія. - К., 1991; Солдатенко І. Центральна Рада як чинник Української Революції // Центральна Рада на тлі Української Революції. Науково-теоретичні читання в Інституті історії України 16 березня 1995 р. - К., 1996. - С. 18-24; Верстюк В. Українська Центральна Рада: проблеми вивчення // Там же. - С. 1-17; Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ - ХХ ст. - К., 1996. - С. 102-165; Павленю Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917-1919 рр. - К., 1995; Гошуляк І. Проблема соборності України в контексті національного державотворення 1917-1920 рр. // Незалежність України: історичні витоки та перспективи. - К., 1997. - С. 53-62.
2. Українська РСР у період Громадянської війни 1917-1920 рр.: У 3 т. - К., 1967; Карпенко О.Ю. Імперіалістична інтервенція на Україні 1918-1920 рр.
- 3., 1964; Історія Української РСР: У 8 т. - К., 1977. - Т. 5.
4. Грабоський С., Ставряні С., Пшкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. - К., 1995. - С. 312; Гомотюк О. Державотворчі акти Центральної Ради та їх правове оформлення // Україна на шляху до незалежності і демократії. - Тернопіль, 1996. - С. 151-153.
5. Хміль І.В. Український національний конгрес-з'їзд // Центральна Рада на тлі Української Революції. - К., 1996. - С. 25-34.
6. Гомотюк О. Назв. прац. - С. 151.
7. Конституційні акти України 1917-1920 рр. - К., 1992. - С. 58.
8. Гомотюк О. Назв. праця. - С. 152.
9. Затока О.Б. До питання про характер взаємин Центральної Ради та Тимчасового уряду в 1917р. // Центральна Рада на тлі Української Революції. - К., 1996. - С. 44-52.
10. Конституційні акти України 1917-1920 рр. - К., 1992. - С. 67.
11. Історія України. - Чернівці, 1998. - С. 169-170.
12. Чотири Універсали. - К., 1990. - С. 14.
13. Історія України... - С. 170.
14. Лупандін О.І. Українська державність у світлі Брестського миру // Центральна Рада на тлі Української Революції. - К., 1996. - С. 108-117; Грицак Я. Назв. праця. - С. 22-123.
15. Грицак Я. Назв. праця. - С. 126.
16. Конституційні акти України 1917-1920 рр. - К., 1992. - С. 73-79.
17. Гомотюк О. Назв. праця. - С. 153.
18. Грицак Я. Назв. праця. - С. 127.
19. Павленко Ю., Храмов Ю. Назв. праця. - С. 153-155; Історія України...
20. Там же.
21. Павленко Ю., Храмов Ю. Назв. праця. - С. 155-166.
22. Там же.
23. Там же. - С. 188-198.
24. Історія України. - С. 174-175.

SUMMARY

UPR: 80 years in the garland of Ukrainian history

V. Zadorozny

We propose an attempt to analyse, synthesise and generalise the processes of Ukrainian state-building of majestic and tragic 1917-1920-s. The author investigated the latest works of Ukrainian historical science and on this basis came to the conclusion that Ukrainian Peoples Republic (UPR) took an important place in a garland of the state-building Ukrainian history.

ПРОБЛЕМА ФЕДЕРАТИВНОГО ДОГОВОРУ В СРСР НА РУБЕЖІ 80-90-х рр.

СУРНІН В. Б.

За свою майже 70-річну історію СРСР як федеративна держава не зазнав суттєвих змін. Час від часу збільшувались кількість союзних республік, що входили до його складу (в 1922 р. їх нараховувалось

4, в 1936 р. стало 11, в 1940 р. - 15), уточнювались адміністративні кордони, деякі території в силу певних обставин змінювали приналежність (наприклад, в 1954 р. Крим із складу Російської Федерації було